

HITTAN 1. ISTEN TENYERÉN

TANÁRI SEGÉDLET

KÉSZÍTETTÉK:

Bölcsföldiné Türk Emese: Valláspedagógiai alapozások, teológiai alapozások, óravázlatok, Ószövetség bizonyos részei

Dr. Szénási Lilla: Valláspedagógiai alapozások, teológiai alapozások, óravázlatok: Újszövetség

Dr. Szászi Andrea: Bevezetés a hittankönyv család anyagába és tematikájába; Korosztályi sajátosságok és valláspedagógiai szempontok az évfolyamhoz, óravázlatok egy része: Ószövetség

Zimányi Noémi: Teológiai alapozások, óravázlatok vegyesen az Ó- és Újszövetségből, további ötletek

Csüllög Ferenc: További ötletek, játékok, internetes linkek

Cs. Szabó Sándor: Drámapedagógiai ötletek

Kustárné Almási Zsuzsanna: Bábpedagógiai óravázlatok, és bábpedagógiai bevezető

Pedagógiai lektor: Dr. Arany Erzsébet

BEVEZETŐ AZ ÉVFOLYAM ANYAGÁHOZ

I. AZ ÉVFOLYAM TEMATIKÁJA

Az első évfolyam címe: „Isten tenyerén”. Az év vezérszimbóluma a fészket formáló kéz. Az egész év középpontjában az Istenhez való hívogatás áll, és bátorítás, hogy bízzanak Benne a hittanosok. A tanév fő üzenete így fogalmazható meg: Isten szeret és elfogad. Ezt a szeretetet, elfogadást és hívogatást akarja minden tanóra egy-egy szeletével megközelíteni.

Mivel az elsősök egy része számára abszolút ismeretlen nemcsak a hittanóra, hanem maga a hit is, ezért az egész év alapozás kíván lenni. Ismerkedés, nemcsak az iskolával, hanem az osztálytársakkal, egymással, Istennel, hittel, reformátussággal.

A tanórák többsége bibliai történeteket tartalmaz, mivel a kisiskolások számára a narratíva és a történetek nagyon fontosak. A történetekből (így a bibliai történetekből is) értik meg az értékeket és tudják azt adaptálni a saját életükre. Egy történet azonban nemcsak egy órához kapcsolódik. Az elmélyítés és alapos megismerés miatt lehetőség van több órán foglalkozni és több oldalról is megközelíteni egy-egy területet.

A konkrét gondolkodásmód miatt az elvont fogalmakkal, így a példázatokkal is, nem nagyon tudnak a gyermekek boldogulni. Ez elsős korban kifejezetten jellemző. Éppen ezért a tanévhez egyetlen példázat, a konkrét gondolati síkon és történetiségében is jól érthető „elveszett bárány” példázata jelenik meg.

A tanévet érdemes egy játékos, alapozó bevezető órával kezdeni, és egy ugyancsak játékos összefoglaló órával zárni. A tanári segédlet a tanév minden órájához tartalmaz óravázlatjavaslatokat. Ehhez nyújtanak további segítséget a Képelemzési módszertani segédletek, az Instrukciók a munkáltató tankönyv feladataihoz és az Egyéb ötletek. Mindezen további ötletek illeszkednek a munkáltató tankönyv anyagaihoz. Természetesen nem kötelező ragaszkodni a tanári segédletben leírtakhoz, saját óravázlatot is lehet írni.

A református hit- és erkölcstan óráknak a bibliai történetek tanítása mellett a gyermekek életkori sajátosságaihoz kapcsolódóan a Biblia és református hitünk megszerettetése is a része, valamint a Szentírással és a reformátussággal kapcsolatos alapvető információk átadása.

Az első évfolyamon a gyermekek nemcsak egymással és a hittanórával ismerkedhetnek meg, hanem Istennel, Isten Igéjével, az imádsággal, a Szentírással és a reformátussággal is. Néhány gyermeknek akár a családi háttere, akár gyermek-istentiszteleti vagy óvodai hitre nevelési tapasztalatai révén már vannak ismeretei a Bibliáról, de néhányan teljesen új területre érkeznek. Éppen ezért fontos, hogy az első benyomások vonzóak és figyelemfelkeltőek legyenek a számukra.

A tanév legelső órái éppen ezért az ismerkedésre és az egymásra hangolódásra teszik a hangsúlyt.

Az év nagy témakörei ennek megfelelően:

Kezdetben

Az első évfolyamon tanév elején a gyerekek először a legfontosabb témákkal találkoznak. Miután megismerték egymást, és a hittanórával kapcsolatos alapvető információkat megtudták, arról lesz szó, hogy kicsoda is Isten és hogyan lehet Vele kapcsolatba kerülni. A gyerekek megismerkednek a Szentírással, a kereszteléssel és az alapvető református jellemzőkkel. A teremtés történetén keresztül felismerhetik, hogy ők is Isten teremtményei, akiket egy csodálatos világban helyezett Teremtőjük. Szó esik arról, hogy bár az első emberpárnak engedetlensége miatt kellett elhagynia az az Édenkertet, Isten továbbra is a tenyerében tartja őket. Egy leckében a Teremtő Istenben való hit következményeként a teremtett világért való felelősségre hívjuk fel a hittanosok figyelmét. A tematikai egység Nóé történetével, a szövetségkötés ünnepével fejeződik be.

Jézus és én

A Jézusról szóló történetek által a gyerekek megérthetik és megérezhetik, hogy Jézus szereti és buzdítja őket a Vele való kapcsolatra. Az élet Jézus korában című óra segít abban, hogy az életkörülmények, az étkezési, öltözködési szokások megismerésével a hittanosok könnyebben belehelyezkedjenek egy számukra ismeretlen kor eseményeibe. A tankönyv leckéi Jézust úgy mutatják be mint aki az Atyával való szoros kapcsolata miatt már 12 évesen is bölcsőbb, mint a felnőttek. Erről a kapcsolatról tanít a Mester 12 kiválasztott hétköznapi embert, és e kapcsolat révén tesz csodákat. A hittanosok Jézus iránti bizalmát a tematikai egység utolsó története erősíti, amely Jézus gyermekek iránti szeretetéről szól.

Jézusnak hatalma van

A Jézus hatalmáról szóló tematikai egység két nagy csodatörténet és egy példázat köré épül. A tenger lecsendesítésének csodája a félelemmel való megküzdéshez kapcsolódik. Az ötezer ember megvendéglésének csodája pedig a nagylelkűség kérdéséhez kötődik. Az első osztályosok számára fontos imádságokkal is foglalkozunk egy leckében. Az elveszett bárány példázatában nemcsak a tanév elején már megemlített gondviseléssel, hanem az erre adott válasszal is találkozhatnak: a ragaszkodással.

A tematika egység záró leckéje egyben az egész munkáltató tankönyv utolsó leckéje is, és mint ilyen visszakapcsolódik a teremtéstörténethez, és irányt mutat arra, hogy a hittanosok Isten által teremtett értékes emberként tekintsenek magukra.

Ünnepeljünk együtt!

Az ünnepekkel foglalkozó leckék (a pünkösdit kivéve) címükben hordoznak egy kulcsmotívumot: Isten üzenetét angyalok közvetítik. Ez a motívum megerősíti a tanév központi gondolatát: Isten a tenyerén hordoz minket.

II. A HITTANKÖNYV-CSALÁD (MUNKÁLTATÓ TANKÖNYV, TANÁRI SEGÉDLET) KONCEPCIÓJA ÉS HASZNÁLATA

Ahogy az általános iskolai anyagok esetében, így az első évfolyamnál is, a hittankönyv-család leghatékonyabban a tanári segédlettel használható.

Munkáltató tankönyvi koncepció

A munkáltató tankönyv az az alap, amellyel a tanórán a gyermekek közösen foglalkoznak. Az itt található történetleírások, leckeszövegek, illusztrációk, feladatok lehetőséget adnak a közös gondolkodásra és a témában való elmélyülésre.

A törzsanyag leckéi számmal, valamint „A” betűvel vannak jelölve, a kiegészítő anyagrészeket pedig „B” jelzéssel találjuk. Ez utóbbiak csak az egyházi iskolák számára kötelezőek, azonban az állami iskolai/gyülekezeti hittanoktatásban a szabad órakeret terhére be lehet tervezni.

A tankönyvben található fő részek funkciói és jelölésük:

- a) Történetleírás: gyermekekre hangoltan hozza a történet fő vonalát. A *dőlt betűvel* jelölt részek mindig a Biblia szó szerinti szövegét (RÚF, 2014.) tartalmazzák.
- b) Beszélgetős feladat: általában motivációs célzatú, amelyet a felkiáltójeles piktogram jelöl.
- c) Írásbeli feladat (korábban munkafüzeti feladat) vagy motivációs célzatú vagy elmélyítő feladatokat jelent, amelyet a ceruzás piktogrammal jelölünk.
- d) Aranymondás: keretben kiemelve található bibliai igeversek.
- e) Háttérinformáció, leckéhez tartozó fontos gondolat, amelyet kérdőjeles piktogram jelöl.
- f) Ének: hangjegyes piktogram jelzi.

A tanári segédlet koncepciója

Míg a munkáltató tankönyv a diákok kezében van, addig a tanári segédlet a hittanoktatók, lelkipásztorok számára készül gondolatébresztőként, ötlettárként és a felkészülést segítő háttéranyagként. A koncepciója is ezt mutatja.

Tartalmaz egy adott évfolyamhoz tartozó tematikai bevezetőt, valamint a korosztályi sajátosságok vélhető és tipikus sajátosságainak a gyűjteményét.

Minden leckéhez (a törzsanyaghoz és a kiegészítő anyaghoz is) tartozik egy rövid teológiai alapvetés, valláspedagógiai szempontsor, célkitűzés, óravázlat, további ötletek. Ezek az anyagok összhangban vannak a munkáltató tankönyv anyagaival. Ugyanazt a témát azonban több oldalról is meg lehet közelíteni. Ennek segítéseként a „további ötletek” rovat játék-, élmény-, drámapedagógiai és egyéb játékos feldolgozásokat, ötleteket, hasznos internetes linkeket kínál.

A munkáltató tankönyvben található feladatok némelyike többféle módon is felhasználható. Ehhez található a hittanoktatók információkat az „Instrukciók a munkáltató tankönyv feladataihoz” címmel.

A képelemzési segédlet a tankönyvi illusztrációk értelmezéséhez és az azokról való beszélgetéshez ad útmutatót.

Nemcsak a gyülekezeti hittanoktatás, de az egyházi iskolák számára is a tanári segédlet ad a megfelelő óraszámhoz lecketerveket és feldolgozásjavaslatokat. A szabadon tervezhető óraszámok és az összefoglalások azonban mindezeket túl egyénileg tervezendők be.

III. KOROSZTÁLYI SAJÁTOSSÁGOK ÉS MÓDSZERTANI IGÉNYEK (LEHETŐSÉGEK) 1. ÉVFOLYAMON

Általános tapasztalat, hogy napjaink gyermekei és fiataljai valahogy egészen mások. Már a kicsik is. Nemcsak abban különböznek, hogy jobban tudják a számítógépeket használni – hanem másképp is érnek. Testileg is, és néha úgy tűnik, hogy értelmileg hamarabb, míg érzelmileg és a felelősségvállalás szempontjából azonban sokkal lassabban. Az 1995 után született – ma már gimnazista vagy éppen általános iskolás gyermekek és fiatalok az ún. „Z” generáció tagjai.

Amikor az általános iskolai csoportjainkban hittanóra készülünk, velük találkozunk. A tanári segédlet bevezetése néhány általános szempontot és elgondolkodtató információt hoz ahhoz, hogy mire is érdemes odafigyelni egy-egy bibliai történet, ill. téma tanítása során. Természetesen ennél sokkal bőségebb háttér információt és részletesebb kifejtést is hozzá lehetne kapcsolni egy-egy témához. A teljesség igénye nélkül, néhány fő szempont jelenik itt meg. Reméljük, hogy az érdeklődők tovább gondolják és elmélyülnek a készülés során a témákban. A további olvasáshoz javasoljuk a „Felhasznált segédletek” c. részben található szakirodalmat.

Felhasznált segédletek:

MRE hit- és erkölcstan kerettanterv, 2012.;

Ana-Marie Rizzuto: The Birth of the Living God, Chicago, 1979.

Charles S. Carver – Michael F. Scheier: Személyiségpszichológia, Osiris Kiadó, Budapest, 2006.

Gary Chapman – Ross Cambell: Gyermekekre hangolva, A gyermekek öt szeretetnyelve, Harmat Kiadó, Budapest, 2010.

Fowler, James W. : Stages of Faith, The Psychology of Human Development and the Quest for Meaning, Harper One Publishing, New York, NY, 1981. Erikson, Erik. H.: Gyermekkor és társadalom, Budapest, Osiris Kiadó, 2002.

Karl Frielingsdorf: Istenképek: ahogy beteggé tesznek – és ahogy gyógyítanak, Szent István Társulat, 2007.

Gyökössy Endre: Életápolás, Kálvin Kiadó, 1998.

Mérei Ferenc-Binét Ágnes: Gyermeklélektan, Gondolat, Budapest, 2002.

Michael Cole-Sheila R.Cole: Fejlődéslélektan Osiris Kiadó Budapest, 1997.

Salamon Jenő: Fejlődéslélektan Tankönyvkiadó Budapest 1966.

Schweitzer, Friedrich: Vallás és életút, Vallási fejlődés és keresztyén nevelés gyermek- és ifjúkorban, Kálvin Kiadó, Budapest, 1999.

Tari Annamária: Z generáció, Tercium Kiadó, 2011.)

Tóth László: Pszichológia a tanításban, Pallas, Debrecen, 2003.

Vajda Zsuzsanna – Kósa Éva: Neveléslélektan, Osiris Kiadó, Budapest, 2005.

Várkonyi Hildebrand: A gyermekkor lélektana II. (A 6-12. életév) Szeged, 1940

a. Testi változások és az iskolakezdés kezdetei

A legtöbb társadalomban az 5-7 éves gyermekek esetében a felnőttek látványosan úgy kezelik a gyermekeket, hogy ők a fejlődés egy új szakaszába lépnek. A modern társadalmakban, így hazánkban is, ez az időszak az iskolakezdéshez kapcsolható. Ezt a kort azonban fizikai, biológiai fejlődési jelek is kísérik. Sok gyermeknél ez az első fogváltásnak az időszaka, a tejfogak elvesztése, illetve új képességek megjelenésének az időszaka is. Általában az iskolakezdéssel együtt testi növekedés is megjelenik. Az óvodából iskolába érkező vagy az iskolakezdés előtti nyáron, vagy éppen az óvoda utolsó évében „megnyúlnak” és erősödnek.

A látványos jeleken kívül a nem látványos változások eredményeként agyi fejlődés is megfigyelhető. A kutatók szerint a jobb és bal agyfélteke munkakapcsolata is ebben a korban változik meg, és egyre inkább bizonyos funkciókat az egyik agyfélteke vesz át (pl. írás, labdadobás, stb.) Az iskolára való alkalmasságot általában egy intelligenciát mérő vizsgálathoz kötik, melynek része az alkalmazkodási készség vizsgálata is. Ez azért is fontos, mert akármilyen izgalmas az első iskolaév az elsősök számára, az elsős tanulóknak hozzá kell szokniuk a korábbi lazább óvodai foglalkozásokkal szembeni fegyelmezettebb órákhoz is. Azt azonban nem várhatjuk el tőlük, hogy 45 percen keresztül türelmesen üljenek és végig figyeljenek. Nem is képesek rá, hogy izgás-mozgás nélkül végigüljék az általuk hosszúnak tűnő órákat. Éppen ezért változatos feladatokat kapcsolhatunk be. Ha azonban változatosá, élvezetessé tesszük óráinkat, melyben megfelelő mértékben helye van a történet elmondásának, de a közös aktivitásoknak és egyéni feladatoknak is, s a pihenést segítő szakaszoknak, akkor akár még rövidnek is fogják érezni diákjaink az élvezetes, érdeklődést felkeltő és elmélyülést segítő hittanórákat.

Maga a tanév is nagy változásokat hozhat a gyermekek gondolkodásmódjában. Testi téren talán már kevésbé változnak, de a kognitív, érzelmi és társas fejlődés szempontjából több fontos fejlődés következhet be. Kicsi óvodásból igazi iskolások lehetnek, melynek része az összehangolt mozgás fejlődése, finommotoros mozgás erősödése, de a bővülő tudásalap is. Természetesen a kultúrától, környezettől, egyéni adottságoktól függ az, hogy a gyermek éppen pontosan hol tart a saját fejlődésében. Ezért a továbbiakban csak tipikus és vélhető jellegzetességek kerülnek összegyűjtésre. Ugyanakkor ne felejtsük el, hogy az elsős gyerek sok szempontból inkább az óvodásokhoz kapcsolható, mint a későbbi évek iskolásaihoz!

b. Kognitív fejlődés

Az agy fejlődésével együtt a kognitív szint fejlődése is megjelenik. A benyomások feldolgozásának, a valóság megértésének és a feladatmegoldó gondolkodásnak egy új módja alakul ki. (Piaget elméletét figyelembe véve, ez a konkrét műveleti szakasz.) Mivel konkrétan gondolkodik a gyermek, ezért mindent egy konkrét dologhoz (tárgyhoz) köt. A konkrét műveletekre való képesség a gyermek érdeklődését is megváltoztatja: gondolataiban átrendezi a világot. Már tudja, hogy a tárgyak csoportosíthatóak nagyságuk szerint, vagy éppen színük szerint rendezhetőek, stb. Egy csoportot egy közös szemponttal hozzá tud kapcsolni. Több szemponttal az elsős gyerek azonban még nem tud dolgozni. A konkrét tárgyakhoz kapcsolt gondolkodásmód korlátként is megjelenik. Adott tárgyakon el tudja végezni a műveleteket, de nem tud elvonatkoztatni. Ez különösen fontos a hittanoktatásban. Mivel a korosztály még nem képes az elvont fogalmakkal bánni, és gondolkodásukban a konkrétumok szerepelnek, konkrét információkat várnak a tanítás során is. A hittanórán különösen figyelniünk kell arra, hogy mit és hogyan mondunk a számukra. Az elvonatkoztatások nagy többségük számára nehézkes, s ha egy problémát akarnak megoldani, akkor mindig konkrétumokra van szükségük. Éppen ezért fontos, hogy ne terheljük túl tehát őket bonyolult teológiai kifejezésekkel, melyeket nem értenek! Ez azonban nem azt jelenti, hogy ne is kerüljenek szóba ilyenek (pl. megváltás, üdvösség, stb.), hanem figyeljünk oda arra, hogy apránként szélesítsük a gyermekek látókörét

és felfogóképességét. Ezzel hozzásegítjük őket a teológia speciális kifejezéseinek elsajátításához, valamint a hit fontos alapfogalmainak megértéséhez is.

Az elsős gyermek látásmódja is egy szempontú. Általában 8 éves koráig egy oldalról néz és gondolkodik, és nehezen tudja elképzelni, hogy a másik oldaláról is meg lehet közelíteni az eseményeket. Ha nagyon konkrétan fogalmazunk meg egy szituációt, akkor felismeri (felismerheti) a másik álláspontját is, de ehhez a saját korábbi hasonló tapasztalatai szükségesek. (pl. ő is megvágta már az ujját, tudja, hogy az fáj. Őt is kinevették már, tudja, hogy rossz érzés, stb.)

c. Érzelmi tényezők

Az iskolába kerülés időszaka ez, amikor a kisdíákok többsége lelkesen vág bele az új feladatba. Számukra még újdonság az iskola, és ha sikerélményeik vannak, akkor szívesen teljesítenek. A hittanoktatás során is tapasztalhatjuk, hogy tanulóink szeretik a feladatokat, szívesen válaszolnak és a hittanoktató kedvére akarnak tenni. Ez a kezdeti lelkesedés jól használható egyrészt a pozitív beállítódások megteremtésére, másrészt a későbbi érdeklődés megalapozására is.

E korosztályra szintén jellemző a sok kérdés, mely szintén az iskola, s a tantárgyak újdonságából fakad. Ugyanakkor, az újdonsággal együtt jár az Erikson által felfedezett sajátosság is, mely szerint erre a korra (éppen úgy, mint később, egészen kb. 10 éves korig) jellemző a csökkentértékűség elkerülésének vágya. A kisdíákok teljesítmény-kényszerben élnek, teljesíteni akarnak és meg akarnak felelni mindazoknak az elvárásoknak, melyeket tapasztalnak, de ezek sokszor nehézséget okoz a számukra. A megfeleléskényszer mögött ott áll az a vágyakozás, hogy szeretnének elfogadottak, kedveltek, szeretettek lenni.

Mivel e korban elsősorban a családnak, s az iskolai oktatóknak (a hittanoktatóknak is!) meg akarnak felelni, így az ő elvárásaikra való reagálás elsődleges a számukra. Ha kudarcot szenvednek, folyamatosan olyan feladatokkal szembesülnek, melynek végrehajtására képtelenek, akkor csökkentértékűség érzésük növekszik és az iskolától (a hittanórától is) teljesen elmegy a kedvük. Éppen ezért a hittanoktatók feladata olyan feladatok használata a munkáltatás során, mely nem haladja meg a gyermekek képességeit, készségeit. Ez természetesen nem a tanulók lebecsülését jelenti! Fontos tudomásul vennünk, hogy a gyermekek sokkal többre is képesek már e korban, mint a pusztá színézésre. Egy közös játék, kreatív feladat (modellezés, emléktábla készítése, rajzolás, stb.) remek szórakozást jelenthet a hittanórákon, s hozzásegíthet az elhangzott bibliai történet, Ige alaposabb megértéséhez, elmélyítéséhez. Ugyanakkor az első osztályos tanulók erejét meghaladó feladat, ha írásra és olvasásra kényszerítjük őket az órákon. Mivel még csak ismerkednek a betűkkel, s nem is mindenki halad ugyanolyan gyorsan ebben a tudományban, így csak elkedvetlenednek, ha túl sokszor és sokat kell a betűket használniuk. Szintén a gyakori kudarcélmény elkerülése miatt fontos, hogy ne hasonlítsuk össze a legjobb és a legrosszabb tanulói teljesítményeket. Ez természetesen nem zárja ki az ügyes, jó válaszokat adó tanulói munka dicséretét, melynek szintén megvan a maga helye a hittanórán is.

Annál is inkább fontos a tanulók képességeinek a figyelembe vétele, mert a teljesítmény kényszer és napjain növekvő elvárásai miatt már az elsős gyermekek között is sok szorongó gyermek van. Ráadásul a családi háttér bizonytalansága, a válások, a gyermekek közötti féltékenység, iskolai tapasztalatok és elvárások miatt erős a stressz nyomása már az elsős gyermekeken is. Maga az iskolakezdés is egy stresszt okoz, de ezt jó értelemben lehet kezelni és pozitívan használni. Az állandó nyomás és stresszhelyzetek miatt azonban a kezeletlen és néha kezeletlen szituációk viselkedési zavarokat és szorongást okozhatnak (idegességet, agressziót, stb.) a gyermekek számára. Többségében az első tanév az az időszak, amikor elcsitulnak a viharos ösztöntendenciák, de a gyermekek többsége hajlamos a túlzott büntudatra.

Ez a teljesítménykényszer, elvárásoknak való meg nem felelés miatt jelenhet meg az életükben. Ugyanakkor meghatározó érzelmeik a szeretet, biztonság, bizalom, félelem, melyet az Istenről való beszéd során is mindig szem előtt kell tartanunk.

d. Társas fejlődés

Az első osztályt kezdők számára a társas kapcsolatban is fejlődés jelentkezik. Egyre inkább megjelenik az ún. „átpártolás” jelensége. A gyermekek ugyanis a felnőttekről a saját kortársaik felé kezdenek fordulni. Eddig a gyermekek életében főként a felnőttek voltak a fontosak. Az elismerő szavak, esetleg a dorgálások, tilalmak és elutasítások. Az iskolakezdéssel megjelenik az is, hogy a kortársak fontosabb szerepet kapnak. Természetesen nem kizárólagosan, hiszen a tekintélyszemélyek (referenciaszemélyek) továbbra is fontosak: szülő, tanító, hitoktató, stb. – de már számít, hogy legyen kapcsolatuk más gyermekkel. Az elsődleges szempont a gyermek-gyermek kapcsolatban, hogy a másik fél legyen partner, legyen társ. Szívesen játszanak együtt, bár a barátságok még mindig nem teljesen szilárdak. Akár naponta is változhat, hogy éppen ki a legjobb barát vagy éppen barátnő.

10 éves korig jellemző a kisdíákokra a társas és közösségben játszott játékok szeretete. Játsszani ugyan később is szeretnek, de alsós általános iskolás korban különösen szívesen játszanak csoportokban. 7-8 éves korban a fantáziajáték szerepeken, a szabályjáték pedig szabályokon alapul. A játék lényegévé ezek a szabályok válnak – főleg a fiúk között. Véleményük szerint a szabályokat be kell tartani, és azoknak engedelmeskedni kell. Erkölcsi fejlődés szempontjából nézve (Kohlberg) a szabályokat külső hatalomtól származónak tekintik, és elsősorban a tettek a fizikai következményére koncentrálnak. A szabályoknak való engedelmeskedés alapja a büntetés elkerülése, vagy pedig az engedelmeskedésből származó előny. A szabályokhoz való merev ragaszkodás akár abban is megjelenik, hogy hajlamosak egymásra árulkodni is. Ugyanakkor szinte minden gyermek megpróbálkozik időnként a szabályok alól való kikerüléssel is.

E kor jellegzetessége az is, hogy főként a 6-8 éves gyermekek még igazán elfogadóak, toleránsak egymás hiányosságaival, hibáival szemben. Később, ahogyan a társak véleménye egyre inkább fontossá válik, úgy jelenik meg az előítélet, s a tolerancia hiánya is.

A 7-8 éves gyermekek egy részénél megkezdődik a társakkal való összehasonlítás időszaka. Szeretik összehasonlítani magukat másokkal. Ez gyakran nem rossz szándékú összehasonlítás, pusztán csak saját maguk szempontjából közelítik meg.

e. A hit fejlődése és az erkölcsi fejlődés (Fohler, Kohlberg, Oser-Gmünder elméletének felhasználásával)

A kisebbek, de néha még a nagyobbak is szubjektíven tesznek különbséget a jó és rossz között. Még óvodás korból hozzák magukkal azt a gondolkodásmódot, hogy a jó az, aminek jó következménye van a számukra. Ezzel szemben, ami rájuk nézve negatív, az rossznak tekinthető. Ez később úgy változik, hogy a tettek szándékát nézik, s az alapján ítélnék. Ha tehát valami rosszul sül el, de az illető jó szándékkal tette azt, akkor sokuk szemében nem ítéltető rossznak.

A hit fejlődése szempontjából (Fowler) azt tapasztalhatjuk az iskolába bekerülő tanulók esetében, de még második osztályban is, hogy a kisdíákok nyitottak, s a kételkedés nélküli, szilárd hit a jellemző rájuk. Ha meg is jelennek kételkedő kérdések, azok inkább a kíváncsiság jelei, mint a szándékos kötözködésé. Az ún. „mitikus-szó szerinti hit” időszaka ez, amikor a gyermekeknek nagyon fontosak a történetek, melyek keresztül fejlődnek, és amelyeket szívesen hallgatnak. Ugyanez igaz a bibliai történetekre is. Az alsós hittanosok, akár egészen 9-10 éves korig, szívesen hallgatják a jól elmesélt, élvezetes bibliai történeteket. Ezek élményt jelentenek a számukra, azonosulnak a szereplőkkel és általuk értik meg a történetek igazságait is. Ezeket a történeteket, éppen úgy, mint a Biblián kívülieket a kisebbek szó szerint értelmezik. Az elvont igazságok és elvont fogalmak számukra nem sok mindent mondanak, átvitt értelemben nem

tudnak még gondolkodni, az elmondottakat szó szerint értelmezik. Ez az Istenről alkotott gondolkodásmódjukban is megjelenik. Istenképük antropomorfikus, azaz elsődlegesen emberi jelzőkkel látják el magukban Istent. Egyoldalú tekintélynek és hatalomnak látják, akit többnek gondolnak az átlagos embernél, de maga az „Isten-fogalom” nem alakult még ki bennük. Ez a gondolkodásmód szintén jelen lehet még 10 éves korban is, de egyénektől függően, akár később is. Fokozatosan változik az Istenképük is. Kisgyermekkorban, s első osztályosok esetében is a szülőkről mintázott Istenkép a jellemző. Ezt színezi a hittanoktatóval való találkozás is. Viselkedésünk, az általunk közvetített, megélt szeretet, hit, testvériesség (vagy éppen ezek ellentéte) segítheti a gyermeket Istenképének fejlődésében, vagy éppen torzíthatja azt.

A hittanoktató modell szerepének fontosságát támasztja alá a korosztály esetében az a tapasztalat is, hogy a 6-7 évesek esetében nagy szerepe van még az utánzásnak. Sok mindent e révén sajátítanak el (pl. írás). Éppen ezért rendkívül éles szemmel figyelik környezetüket (a hittanoktatót is), és akár önkéntelenül is elsajátítják a viselkedési mintákat, majd utánozzák azokat. A számukra fontos emberek (elsősorban családtagok, legjobb barát, kedvenc tanár) véleményével könnyen azonosulnak, s magukénak vallják azt.

A szó szerint való értés jelenik meg a szimbólumokkal való bánásmóddal kapcsolatban is. Az egyszerűbb szimbólumokat szeretik a gyermekek, mivel segítenek leegyszerűsíteni a fogalmakat, kifejeznek hosszabb tartalmakat. A bonyolult szimbólumokkal, absztrakciókkal azonban még nem tudnak mit kezdeni – ezek megközelíthetetlenek a számukra.

A fantáziadús gyermekek nemcsak élvezik a történeteket, hanem néha többet is képzelnek bele, mint ami elhangzik. Ez azonban esetenként félelemmel tölti el őket. A pokoltól, Isten büntetésétől való félelem (s egyes hittanoktatók általi túlhangsúlyozása) akár rettegést is okozhat a számunkra, mely miatt később eltávolodhatnak Istentől.

Gyakran megfigyelhető a korosztálynál az ún. „adok-kapok” (Kohlberg) szemlélet is, ami az Istennel való kapcsolatra levetítve akár úgy is megjelenhet, hogy a gyermek úgy gondolja, hogyha tesz valamit „Istenért”, pl. elmegy a gyermek-istentiszteletre, hittanórára jár, perselypénzt ad, akkor Isten ezt majd később viszonzni fogja neki. A „prekonvencionális” erkölcs korszakának ideje ez, amikor a szabályoknak engedelmessé kell és lehetőleg elkerülni a büntetést.

f. Az istenkép formálódása

A kognitív gondolkodás, illetve a mitikus-szó szerinti értelmezés miatt az Istenről való gondolkodásmód is nagyon konkrét. Istent emberi jelzőkkel, tulajdonságokkal látják el nemcsak az elsős, de akár még a 3-4. osztályos gyermekek is. Ugyanakkor nagyon fontos, hogy 7-8 éves korban kezd az Isten-gondolat (fogalom) formálódni. Addig csak istenképről beszélhetünk a gyermek esetében. Amit Istenről gondol, azt a Róla hallott történetek csak részben formálják. Mivel Isten egy külső, felette álló hatalom, ezért a szülők viselkedése is hatással van a gyermek istenképének formálódására. Igaz, ez elsősorban a korai gyermekkor (óvodáskor) időszakában jelenik meg nagyobb súllyal, de még az elsős gyermek gondolkodásmódjában is megvan a helye. Ha a szülők folyamatos szeretetben nevelik, akkor Istent is szerető, elfogadó, bátorító Istenként tudja megélni. Mivel konkrét módon gondolkodik, kötnie kell valamihez, valakihez. Konkrét személyként elsősorban a szülőhöz mint felette álló személyhez, illetve a hittanoktatóhoz tudja Istent hozzákapcsolni. Megismeri Istent azonban a Róla elmondott történetekből is. Éppen ezért nagyon fontos hogyan és milyen módon mutatjuk be Isten cselekedeteit egy kisiskolás számára. A szülőkön tájékozódó és szülőkhöz hasonló istenkép elhalványulásakor jelenik meg a klasszikus iskolás kor istenképe: amikor antropomorf – szó szerinti módon gondolkodik és beszél a gyermek Istenről. Ugyanakkor sokak számára első alkalommal jelentkezik az a probléma, hogy miként egyeztethető össze a saját, a gyermeki tapasztalatokat tartalmazó istenkép az egyházban, iskolában, társadalomban uralkodó és

hivatalos istenkép. Ha valaki egyetlen gyermek előrehaladását meg akarja érteni, akkor neki tudni kell valamit arról a „privát Istenről”, akit a gyermek magával hoz a „háza alatt”. (Ahogyan ő maga Istenről gondolkodik.) Ez annál is inkább fontos, mert jó néhány gyermek számára a hittanóra az első „hivatalos” találkozási fórum a hittellel, mivel a szülők maguk sem járnak gyülekezetbe.

A 7-9 éves korosztály meghatározó érzelmei: szeretet, biztonság, bizalom, félelem, melyet az Istenről való beszéd során is mindig szem előtt kell tartanunk. Lehetőség szerint bátorítsunk az Istennel való kapcsolatra és igyekezzünk a Benne való bizalmat erősíteni saját példaadásunkkal is.

A kimondott és akart módon tanítottakon kívül a hittanoktató/lelkipásztor a saját hitével, viselkedésével tanít Istenről is a legtöbbet.

g. Néhány szó a kommunikációról és a szóhasználatról

Az elsősök számára fontos a konkrét, érthető, követhető és kézzel fogható fogalmazásmód. Lehetőség szerint ne használjunk elvont fogalmakat, ha mégis muszáj, akkor ezt magyarázzuk el alaposan. Egy-egy új szó bevezetésére nyugodtan lehet hosszabb időt is szánni.

Mivel az elsősök ekkor kezdenek ismerkedni a hittannal, és sokan a református egyházal is, az alapvető egyházi nyelvezet is teljesen új a számukra. Az órákra való készülés során erre is érdemes gondolnunk. A fogalmi készlet kialakulását segíthetjük az egyértelmű, érthető magyarázatokkal, és az új kifejezések gyakori – következetes használatával.

h. Az évfolyam módszertana

A kisiskolás korú gyermekek számára különösen fontos a játékos és a játék. Módszertanilag ezért minél több játékos elemet érdemes a hittanórába is bevinni. Jól használható módszerek a játékokon kívül még a drámapedagógia, bábozás különböző formái.

Kézműveskedés: A munkáltató tankönyvben találunk olyan egyházi iskolai leckéket, amelyek egész órás kézműveskedésre adnak lehetőséget. A Feladatbank további számos feladatot tartalmaz. A kézműves feladat kiválasztásánál gondoljuk át, hogy milyen pedagógiai céllal választjuk ezt a módszert. (öröm, információ rögzítése, fejlesztés)

Aranymondás tanítása: Három dologra figyeljünk. 1. A memorizálást mindig előzze meg az értelemzés. 2. Az aranymondás-tanulás szerves része legyen a feldolgozásnak, és ne egy külön álló egység legyen. 3. Lehetőség szerint kapcsoljuk össze az imádkozással.

Imádkozás a hittanórán:

Az imádkozás helye az órán: Az imádság helyének megválasztásával is tanítunk az imádság fontosságáról. Ha az óra elején imádkozunk: Minden dolgunkat Isten nevében kezdünk el. Nem felejtjük el már az elején sem. Óra közepén: az imádkozásnak központi helye van a keresztyén ember életében, nem csak az óra végére kötelességből illesztjük oda. Van idő az imádkozásra. Óra végén: Nem felejtünk el imádkozni. Arra figyeljünk, hogy ne lógjon bele a csengetésbe.

Használjunk tárgyakat az imádságra neveléshez.

Exkurzus:

Kustárné Almási Zsuzsanna: a bábozás és lehetőségei

Bevezetés

A bábjáték lehetőség. Az iskolában, óvodában, gyülekezetekben egyaránt. Lehetőség arra, hogy a gyermekeinkhez, de még a felnőttekhez is (!) a játék, az élmény és az átélés eszközei által közelebb vigyük az evangéliumot. A bábjáték a művészet eszközeivel „dolgozik”: képpel, szóval, hanggal, formával, anyaggal, mégis képes a lelket megérinteni, egyfajta spirituális mélységet feltárni.

Ez a lehetőség nem tantervbe beépített „kötelező” elem, hanem olyan módszer, ami színesebbé, gazdagabbá és egyszersmind gyerekközelivé teheti a hitoktatást.

Lehetőség volta szabadságot is rejt magában: nem kell vele unos-untalan élni, néha azonban érdemes rászánni az időt. Itt egy lényeges szempontra hívnám fel a figyelmet: a bábjáték nem instant megoldás. Egy játék megvalósulása – a történet kiválasztásától, a bábok elkészítésén át a játékig – sok időt és energiát vesz igénybe. Mindezt azonban az élmény, az öröm és a sikerélmény feledteti velünk.

A felületesen, átgondolatlanul, igénytelenül kivitelezett bábjáték nem alkalmas „igehirdetésre”, sem arra, hogy a gyermekeink elé vigyük. Ételből is a legjobbat szeretjük adni – ezt kell tennünk a szellemi táplálékkal is.

Egy tévhitet szeretnék eloszlatni: az igényesség nem azonos a nagy horderejű produkciókkal, sem a drága eszközökkel, anyagokkal. Itt mindössze odaadó munkáról, elmélyültségről van szó, mint minden alkotási folyamatnál.

Ez a munka lehet egyéni, de lehet közösségi is – együtt a gyermekekkel, fiatalokkal. Ennek során a résztvevők számára egy-egy történet teljes mélységében feltárulhat és közben rengeteg információt megtudhatnak az akkori szokásokról, a bibliai vidékekről, az öltözködésről, de önmagukról és a társaikról is. Ilyen értelemben indirekt tanulási folyamatról van szó, ami egyaránt fejleszti az értelmi és az érzelmi intelligenciát.

Jelen módszertani segédletnek az a célja, hogy kedvet kerekítsen ehhez a műfajhoz, és némi segítséget nyújtson az elinduláshoz.

A bábjáték

1. Műfaji sajátosságok

A bábjáték drámai műfaj, és mint ilyen a színházhoz áll legközelebb. Ugyanakkor összművészeti műfajnak is nevezhetjük, hiszen lényeges elemei a képzőművészet, a zene, az irodalom, a mozgás. Ezek együttesen határozzák meg milyenségét, történjen az színházi vagy iskolai keretek között.

Következésképpen, ahhoz, hogy bábjátékot hozzunk létre ismernünk kell ezeknek a művészeti ágaknak alapvető sajátosságait, de mindenekelőtt a dráma szerkezetét, jellemzőit, szabályait.

A dráma cselekvésre épülő műfaj. Már maga a szó is erre utal: ógörög kifejezés, ami „cselekvést” jelent.

„A dráma középpontjában a cselekmények füzére áll, amelynek magva az az általánosítható konfliktus, ami szembeállítja a szereplők egy (vagy több) csoportját(...)”¹

¹ Szentirmai László: nevelés kézzel-bábbal. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.1998. 74-75.

E megfogalmazásból is látszik, hogy a leglényegesebb fogalom a konfliktus, ami nélkül nem valósulhat meg a játék. Az önmagáért való cselekvés ugyanis még nem elég ahhoz, hogy a történet lényege, üzenete, a karakterek, jellemek kibontakozzanak.

„*A néző figyelmét csak az ellentétes akaratok ütközése, konfliktusa köti le*” –állapítja meg Tarbay Ede.²

Az arisztotelészi dráma-fogalom szerint a jó történetnek van eleje, közepe és vége. Azt jelenti ez, hogy adott egy alapszituáció, élethelyzet, ebből bontakozik ki a konfliktus, ami által eljut a tetőpontjára a történet, majd bekövetkezik a fordulat, amelynek során a dolgok az ellenkezőjére fordulnak, és végül megszületik a megoldás.

A történet ezen ívét követi (általában) a hős útja is, személyiségének kibontakozása, fejlődése, változása.

Mindez nem elbeszélés útján valósul meg, hanem a cselekvések által az élő pillanatban, a jelenben. Ezért van a drámának nagy hatása, hiszen a néző ott és akkor átélheti a történéseket, végigjárhatja a hős útját és vele együtt juthat el a végső célig, a katarziséig.

Ezek azok az alapvető törvényszerűségek, amelyek a színháznak és a bábjátéknak is az alapját képezik és egyaránt érvényesek egy óvodai, iskolai mese, történet feldolgozásra és az úgynevezett nagyszínpadi előadásokra.

Emellett azonban van a bábjátéknak egy sajátos eleme, ami megkülönbözteti a színházművészet többi ágától. Ez pedig a báb.

„*A bábjáték tehát a színházművészet egyik, hangsúlyozottan sajátos ága, amelyben nem a színész lényegül át, hanem a nézők előtt elrejtőző bábjátékos lényegíti át a színpadon látható bábfigurát vagy bábút jelző tárgyat és eleven, cselekvő karakterré teszi a holt anyagot.*”³

A bábjáték lényege tehát az animálás, azaz a „lelkesítés”, amikor az élettelen tárgyba életet lehelünk.

2. A báb filozófiája, esztétikája

A bábok elementáris erőt hordozó figurák, amelyek sokszor archetipikus mintákat, jellemeket, karaktereket jelenítenek meg. Velük és általuk életre kelthetők a történetek. A bábokkal megjelenített történet egyfajta szimbólumnyelvre lefordított kifejezőmódja mindannak, ami bennünk rejlik.

„*A lényeg az – mondja Szentirmai László – hogy belülről táplálkozó, ősi természetű dologról van szó, ami életet ad. Az ereje pedig abban rejtezik, hogy megszületése pillanatától kezdve visszavetít, befelé dolgozik, megváltoztatja, újrateremt még saját alkotóját is. Materializálódni láthatjuk mindazt, ami egyébként a képzelet, vagy az álmok világába tartozik.*”

A báb tehát varázslatos dolog, mert arról „mesél” nekünk, hogyan lesz egy élettelen tárgyból, halott anyagból élő-lény, amelynek megteremtője és életre keltője az ember.

A teológiából ismert fogalom szerint az ember „imago Dei”, azaz az Isten képére és hasonlatosságára teremtett. Ebben az értelemben nem azonos Istennel, csak az Istenre utal.

Nos, elmondhatjuk, hogy a báb, mint az ember teremtménye, maga is imágó.⁴ Kép, képmás egyrészt abban az értelemben, hogy a bábu mindig az ember reprezentánsa. Nem ember, hanem az ember jele.⁵

Imágó másrészt a természetből ismert bebábozódás-kifejlődés értelmében is. Tudjuk, hogy a bebábozódás során a bábbon belül átváltozási folyamat megy végbe. Még nem tudjuk milyen

² Tarbay Ede: Gondolatok a bábjátékról. Főiskolai jegyzet, belső használatra. Zsámbéki Katolikus Tanítóképző Főiskola.1998. 13.

³ Tarbay Ede: Gondolatok a bábjátékról. i.m. 25.

⁴ Az imágó jelentései: képmás, hasonmás, árnykép, hasonlat, kifejelett rovar, elképzelés, látvány, arcmás, szobor, képzet, tükörkép – Latin-magyar Online Szótár. www.dictzone.com

⁵ Szentirmai László: Bábécé II. PMKI. Budapest. 2008.10.

lesz az, ami benne rejlik, alakul, de mindenképpen benne van a kibontakozás lehetősége. A kifejlett, bábból kikelt rovarot nevezzük imágónak.

Ez tehát a bábok születésének az útja. Az ember elképzei, megformálja, majd életre kelti, hiszen a bábnak csak akkor van értelme, ha megmozgatják, játszanak vele.

A megelevenedett anyag azonban sohasem önmagát jelenti, hanem jóval túlmutat azon, azaz jel, szimbólum, metafora.

„... minthogy csak szimbólum és nem személyiség, s minthogy nem saját akaratából ágál, hanem külső mechanikának (erőnek, T. E.) engedelmeskedik, a bábu tökéletesen visszaadja az emberi gyöngeséget, gyarlóságot, semmiséget, tehetetlenséget, a végzetes, könyörtelen vak sors játékát. A bábu nem mímeli az embert, csak jelképezi.” (Hevesi Sándor)

Egy báb megtervezésénél, készítésénél tehát elsődleges szempont az, hogy mit akarunk vele és általa elmondani, és erre milyen anyag és milyen technika a legalkalmasabb. Elsőként meg kell határoznunk a karaktert, amelyet meg akarunk formálni. A különböző jellemvonásokat azonban igen nehéz egy bábnak kifejezni, hiszen a bábnak nincs mimikája, nincsenek gesztusai. Éppen ezért muszáj tipizálni, egyszerűsíteni, sűríteni, azaz a tulajdonságok közül egyet-egyét, ami a karakterre leginkább jellemző kiemelni, másokat meg háttérbe szorítani. Ezt nevezzük stilizálásnak, ami elemi szempont a bábkészítésnél. Vannak természetesen alapvető „szabályok”, amelyek segíthetnek a különböző karakterek megformálásánál, de semmiképpen nem uniformizálásról van szó, hiszen a cél az, hogy a báb már megjelenésével „elmondja” ki is ő, mit képvisel az adott történetben.

A bábkészítésnél tehát nem feltétlenül a szépség a mérvadó, sokkal inkább a kifejező erő, a karakter. ezért nem ritka a bábjátékban a groteszk megjelenése sem.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy egy bábnak nem kell „szépnek” lennie a szó esztétikai, képzőművészeti értelmében. Az anyaghasználat, a bábok megmunkáltsága, a képi világ megteremtése mind-mind hozzájárul ahhoz, hogy az elmesélni kívánt történet milyen erővel képes hatni a nézőre. Az esztétikailag megkérdőjelezhető látvány pedig inkább elvesz az üzenetből, mintsem erősítene azt.

Ebben az értelemben tehát a báb, a bábu művészeti alkotás. Szentirmai László megfogalmazása szerint *„... a bábu tervezése, végső megkomponálása nemes, komoly feladat, ami a problémamegoldó gondolkodás körébe tartozik és semmiben sem könnyebb egy sikeres jel, logó megtervezésénél.”*⁶

Nem hagyható ez figyelmen kívül akkor sem (sőt!), amikor bibliai, szakrális tartalmú történetek feldolgozásáról beszélünk. Ebben az esetben talán még lényegesebb a pontos, és esztétikailag is megfelelő megfogalmazás, hiszen egyfajta „igehirdetésről” beszélhetünk.

A megvalósulás útja

1. A történet kiválasztásának szempontjai

Nem nehéz kitalálni, hogy minden bábjáték azzal kezdődik, hogy kiválasztjuk a megvalósításra szánt mesét, történetet. Szerencsésebb helyzetben vagyunk, ha a történet adott, mert benne van a tantervben, amelynek alapján haladunk, illetve valamilyen ünnepkörhöz kapcsolódik.

Le kell azonban szögezni, hogy nem minden történet alkalmas a bábszínpadi megjelenítésre. meg kell találni, fel kell fedezni azokat a történeteket, amelyek magukban hordozzák a dramatizálás lehetőségét.

Mielőtt ezeket a vonásokat elemezzük, elengedhetetlen, hogy az adott történet személyesen is megszólítson. Fel kell tennünk magunkban és magunknak azt a kérdést, hogy hogyan hat ránk.

⁶ Szentirmai László: Nevelés kézzel- bábbal. I.m. 48.

A szöveg elemzése előtt meg kell fogalmazni az első benyomásainkat, az üzenetet, ami bennünk megszületett a történet olvasása kapcsán.

Ezután következhet a mű részletesebb elemzése. A bábjáték szempontjából a „jó mű” mindig cselekményes. Meg kell vizsgálni, hogy található-e benne drámai konfliktus (pl. jó és rossz harca), mert a drámai cselekmény mindig konfliktusból építkezik. Ez azt jelenti, hogy a hős elkövet valamilyen drámai vétséget, hibát és ebből adódik a konfliktus, amit meg kell oldani.

A történetválasztás másik szempontja a főhős karaktere, személyisége, esetleg különleges életútja, sorsa, amit be kell járnia. A darab kiválasztásának ennél a pontjánál a következő kérdések merülnek fel: Mi a célja a szereplőknek? Milyen út vezet odáig, hogy ezt elérjék? Milyen karakterekkel van dolgunk? Milyen a szociális háttérük? Milyen kapcsolataik vannak? Milyen fejlődésen mennek keresztül a dramaturgiai folyamatban?

A bibliai történetek nagy többsége alkalmas arra, hogy bábjátékban feldolgozzuk, hiszen viszonylag egyszerű, egyenes szálú cselekményük van, megtalálhatóak benne a különböző jellemek, karakterek, konfliktusok, majd a megoldás, feloldás is. Mivel egy-egy történet kibontása igen összetett, nem fontos, hogy minden órán más és más történettel foglalkozzunk. Sokkal érdekesebb, izgalmasabb lehet, ha egy történetet teljes mélységében feltárunk. Nem szükséges nagyszabású előadásokban gondolkodni, csupán fel kell fedezni azokat a technikai megoldásokat, amelyeket órai keretek között is meg tudunk valósítani. Érdeemes inkább a színvonalra figyelni, mert a képek, jelképek, amiket alkotunk és a gyerekek elé tárunk, rögzülnek. Egy-egy bibliai történet esetében erre még fokozottabban vigyáznunk kell, hiszen valamilyen módon istenképet formálunk, teremtünk általuk.

A bibliai történetek feldolgozásának módszere általában megegyezik a már korábban leírt módszerekkel, és a bábkészítésnél is ugyanazok a szempontok érvényesülnek. Egy valamire azonban figyelni kell. A bábdarab nem bábokkal elmondott prédikáció! Nem szükséges tanulságot levonni, megmagyarázni a történetet, hiszen, ha valóban a mélyére mentünk a történetnek, az önmagát fogja feltárni előttünk és a nézők előtt.

2. Gyakorlati szempontok

Miután megtörtént az adott mű, történet elemzése személyes és dramatikus szempontból, meg kell vizsgálni néhány praktikus szempontot is.

A játék megtervezése során figyelembe kell vennünk a korosztályt, mind a játszókat, mind a nézők tekintetében. Lehetséges az, hogy gyerekek játszanak gyerekeknek, esetleg felnőtteknek, vagy fordítva, felnőttek gyerekeknek. Az is előfordulhat, hogy hittanórán a katechéta mutat be egy történetet, vagy jelenetet a csoportnak motivációként, vagy feldolgozásként. Ezeknek a lehetőségeknek a felvetése azért fontos, mert mindegyik szituáció más és más elgondolást kíván.

Elsődleges szempont a szöveg érthetősége, követhetősége, hiszen a játékban szereplő gyermek csak úgy tudja átélni a szerepét, ha érti annak lényegét, a nézőtérben ülő gyermek figyelme pedig szintén akkor tartható fenn, ha tudja követni a történet folyását.

Az idővel is nagyon bölcsen kell „gazdálkodnunk”. Egy darabon belül arányaiban kell látnunk, hogy mire mennyi időt szánunk. Ha van benne egy kicsit lassabb, nehezebb rész, érdemes feloldani egy kis humorral, figyelemfelkeltő jelenettel, viszont amennyiben lehetséges kerülni kell a hosszú, terjedelmes monológokat. Helyette inkább dinamikus párbeszéd megalkotására kell törekedni. A bábjáték nem „tűri” a sok szöveget, inkább mindig a játékra, mozgásra helyeződjen a hangsúly. A mit tehát mozdulatokkal, cselekvéssel ki tudunk fejezni, azt nem szükséges „elmondani”. Ezért például narrátor alkalmazása is csak akkor indokolt, ha bizonyos részeket másként nem tudunk megoldani.

A bábozó gyerekek esetében figyelembe kell vennünk az adott korosztály fizikai képességeit is. Sokan ragaszkodnak a kesztyűs bábjátékhoz, ami igen nagy fizikai igénybevételt és kitartást

követel a játszótól, főként, ha hosszú ideig kell a bábót a paraván fölé emelni. Ez egy kisebb gyermek esetében figyelemvesztéshez, adott esetben a darab széteséséhez vezethet. Igen fontos, gyakorlati kérdést vet fel a különböző effektek, zenedarabok alkalmazása is, mert egy-egy jelenetet sokszor ezek tesznek hangsúlyossá. zenével, hangokkal fokozhatjuk a feszültséget, de lehet lecsendesítő hatása is, sőt az idő múlását, a színek változását is jelezhetik. Nem beszélve arról, hogy a zene mindig igen erős érzelmi hatást vált ki. Természetesen legjobb az élő, hangszeres zene alkalmazása, de ha erre nincs lehetőség, akkor is a darab „mértéke” kell zenét választani. Többnyire tartózkodni kell a nagyzenekari művektől, hacsak nem kívánja meg a darab, vagy a drámai helyzet.

Befejezés

Mára azt kell látnunk és tapasztalnunk, hogy a verbalitás erejét veszítette. Nem a Biblia szavai, hiszen azok örök érvényűek, hanem a mi szavaink. Különösen a fiatalabb nemzedékeknél érezhető, hogy sokkal inkább a vizualitás világában élnek. Az egymás felé intézett szavak nagy többsége ma már csak valamiféle rövidített üzenethalmaz.

Éppen ezért érdemes megfontolnunk, hogyan lehet felszínre hozni újra azokat a közlési formákat, amelyeket elfeledtünk, de amelyek ma is hatásosak lehetnek, és hogyan lehet ezeket protestáns gondolkodásmódunkba beépíteni.

Elsőként a szimbólumok jelentőségére hívnám fel a figyelmet. Manapság naponta használunk, alkalmazunk ún. profán szimbólumokat, jelképeket az egymással való kommunikációnkban is. Gondoljunk csak a mobiltelefonok, számítógépek kis ikonjaira, amelyek segítségével percek alatt kapcsolatba kerülhetünk egymással. Bármennyire elidegenítőnek tartjuk is ezeket, tudomásul kell vennünk, hogy ezek a mi ikonjaink, amelyeket mi alkottunk magunknak, magunkról.

Vannak azonban örök érvényű jelek, szimbólumok, amiket ma már kevésbé használunk és értünk. Ilyenek a vallási, bibliai jelképek, amelyeknek az a szerepük, hogy túlmutatva önmagukon ráirányítsák a figyelmünket egy másik, létező valóságra és arra, hogy az ember ma is kapcsolatba kerülhet ezzel a valósággal.

Mivel a bábjáték alapvetően jelképrendszerre, szimbólumokra épülő műfaj, érdemes újra befogadni az egyházba. Ebben a műfajban ugyanis – ha azt jól alkalmazzuk – kép és szó egyaránt visszanyerheti méltóságát.

Másrészt, ha elfogadjuk azt a megállapítást, hogy életünk legfőbb feladata a kiteljesedés, akkor az is igaz, hogy az egyháznak ebben kell segítenie az embert „szolgálataival”. A kiteljesedés átéléséhez nem csak egy út vezethet, hiszen mindannyian más lehetőségeket kapunk. Mégis vannak olyan formák, eszközök, amelyek a tájékozódást segíthetik ezen az úton.

A bábjáték is egy ilyen, mély tartalommal megtölthető forma – eszköz, ami az egyházban is betöltheti „léleksegítő” funkcióját.

Felhasznált irodalom

Latin- magyar Online Szótár. www.dictzone.com

Szentirmai László: Nevelés kézzel-bábbal. Nemzeti tankönyvkiadó. Budapest. 1998.--

Tarbay Ede: Gondolatok a bábjátékról. Főiskolai jegyzet, belső használatra. Zsámbéki Katolikus Tanítóképző Főiskola. 1998.